

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 327 (620)(091)(045)

СВОЄРІДНІСТЬ ЕВОЛЮЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЄГИПТУ: ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

ДЕРЕВ'ЯНКО Ігор Петрович,
кандидат історичних наук, доцент,

Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

У статті розглядаються особливості історичного розвитку Єгипту, еволюція внутрішньої та зовнішньої політики, специфіка національної економіки та проблемні питання сучасності, що ставлять під сумнів лідерство країни в арабському світі.

Ключові слова: Єгипет, коаліція, конфронтація, Суецький канал, арабський світ, політика, економіка, ісламський фундаменталізм, озброєння, національні інтереси, США, Ізраїль, Близький Схід, війна, регіон.

Постановка проблеми. Цивілізаційні зрушення пов'язані з нестримною ходою демократії, науково-технічним прогресом, економічними успіхами, руйнуванням біполярної міжнародної системи здавалось мали позначитись на форматі міжнародних стосунків, внести нові корективи в облаштування світової спільноти. Але на жаль більшість країн все більше грузне у внутрішніх проблемах та негараздах і не здатна подолати бідність та відсталість власними силами. Ідея подолання економічної відсталості периферійних народів проголошена після жорсткої конфронтації між Заходом і Сходом так і залишається теоретичною розробкою західних політиків-інтелектуалів. Тож сучасний світ радше наповнений політичним та економічним прагматизмом, ніж бажанням послабити міжнародну напругу, що породжена нерівномірним розвитком країн. Труднощі, що посилюються в країнах «третього світу», викликані відсутністю чіткої концепції державності, політичними деформаціями та чварами, породжують невдачі економічної модернізації та державотворення. Зміна міжнародних політичних реалій на зламі століть наповнила світ новими викликами та загрозами.

У даному контексті заслуговує на увагу «країна Фараонів», яку не можна прирахувати до країн можливих та позбавлених серйозних проблем, але вона цілком може претендувати на роль лідера в арабському світі. Дане трактування підсилює географічне розташування країни між Азією і Африкою, що дає можливість контролювати надзвичайно важливі морські комунікації в районі Суецького каналу та головну водну артерію Африки – Ніл. Відтак унікальність географічного розташування Єгипту додає йому суттєвої ваги на міжнародній арені і перетворює на ключову фігуру Близького Сходу, від стабільності якої багато в чому залежать світові торговельно-економічні зв'язки. Однак варто додати, що хоча Єгипет і домінує в регіоні, він зважаючи на обмежену участь в інтеграційних утвореннях та міжнародних відносинах не має глобального впливу. [11, с. 183]

Щоб зберегти першість в регіоні, Єгипет у найближчій перспективі приречений на тісну взаємодію з США, які щорічно виділяють Єгипту близько 2 млрд. дол. на військові та цивільні потреби країни. Маючи спільний кордон з Ізраїлем, Єгипет завжди буде становити для Вашингтона неабияку зацікавленість, а сама належність держави до регіону Середземномор'я робить її важливим партнером країн європейської спільноти. [8, с. 327]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Єгипетська тематика займає чільне місце у дослідженнях Абрамової А., Баглієва М., Відясова М., Ігнат'єва П. та багатьох інших науковців.

Вагоме місце у дослідженнях відводиться основним питанням внутрішньої та зовнішньої політики, історії протистояння мусульманської опозиції та правлячого режиму в Єгипті. Значну увагу в працях науковці приділяють питанню політичного майбутнього Єгипту, науковий інтерес без сумніву представляє аналіз домінуючих поглядів у єгипетських політичних колах. Наявність чималої кількості наукових праць із цієї тематики свідчить не лише про її актуальність, а й про неоднозначність підходів та оцінок. [1; 2; 3; 6; 8]

Постановка завдання. Методологічну базу дослідження становить системний підхід, який дозволяє комплексно розглянути окреслені завдання, серед яких варто виділити наступні: простежити динаміку історичного розвитку; виявити своєрідні риси політичної системи Єгипту; з'ясувати чинники,

які на сучасному етапі роблять проблематичним лідерство країни в регіоні. Ще одним надзвичайно важливим напрямом дослідження вважається визначення економічних і політичних пріоритетів в умовах кон'юктурних зовнішніх впливів.

Актуальність даного дослідження обумовлена самобутністю розвитку Єгипту, суспільно-політичною еволюцією та його претензіями на лідерство в арабському світі. До того ж сучасний Єгипет, ставши спадкоємцем однієї з найдревніших цивілізацій людства, і донині залишається найбільшим культурним центром регіону і найбільшою за населенням арабською країною.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історична хода Єгипту, що бере свій початок з глибини віків, це не просто констатація фактів та пам'яток архітектури, це насамперед становлення та утвердження високої цивілізаційної культури, супутниками якої звісно були внутрішні негаразди та зовнішня небезпека. Єгипетська цивілізація як одна з найдревніших залишила глибокий слід в історії людства. Надзвичайно сприятливі природні умови дозволили стародавнім єгиптянам витворити високу агрокультуру в долині ріки Ніл. У давні часи процес становлення Єгипту як могутньої держави був позначений карколомними драматичними подіями. Проте складна мозаїка зовнішніх та внутрішніх протиріч призвела до занепаду Єгипетське царство. За часів правління XX династії Рамсесів спостерігається посилення розмежування Верхнього та Нижнього Єгипту. І вже з середини XI ст. Єгипет як єдина держава припиняє своє існування. [5, с. 149]

Загалом внутрішня слабкість Єгипту слугувала чудовою підставою для загарбання потужними воєвничими імперіями. Поринувши у хаос протистоянь, єгипетська знать не в змозі була протидіяти зовнішнім ворогам. Єгипет у I тис. до н.е. не уникнув долі поневоленої країни. Спочатку в 671 р. до н.е. країну фараонів підкорила могутня військова держава – Ассирія, а в 525 р. до н.е. Єгипет став однією з провінцій Персії. А згодом в результаті переконливих перемог Олександра Македонського над персами Єгипет в 331 р. до н.е. входить до складу еллінської імперії. Утім велика держава Олександра виявилася досить вразливою. В 301 р. до н.е. імперія розпалась на три великих самостійних царства, одним з них було Єгипетське царство, де утвердилась при владі династія Птолемеїв. Після смерті останньої цариці цієї династії Клеопатри VII у 30 р. до н.е. над Єгиптом став володарювати Рим. Під владою Риму Єгипет був до 17 січня 395 р., після чого він потрапляє під контроль Візантії. Християнство проникає в Єгипет в III ст. н.е. На той час інтелектуальним центром християнської релігії вважалося місто Александрія, яке було таким до 451 р. [5, с. 149]

Подальша історія Єгипту нерозривно пов'язана з пануванням арабів, які в 639 р. без надмірних зусиль зуміли встановити свою владу в країні. Щодо єгиптян нові володарі проводили виважену та лояльну політику. Влада і надалі залишалася перебувати в руках місцевої знаті. До того ж були введені низькі податки, не нав'язувався силою іслам. Всі ці заходи були покликані зняти напругу в єгипетському суспільстві.

Хоча мешканці Єгипту і є нащадками стародавніх єгиптян проте на них як на етнічну відокремленість не могли не вплинути численні іноземні завоювання. З часом в Єгипті спостерігається поширення ісламу та арабської мови. Отже, арабський вплив стає визначальним в історії країни. [12, с. 294]

Арабські завойовники розглядали нову столицю Єгипту – Старий Каїр як плацдарм для захоплення всієї Північної Африки. Занепад Арабського халіфату у IX ст. дав можливість Ібн Тулуну проголосити незалежність країни. Але вже у 969 р. Єгипет захопили фатиміди і вага країни у тогочасному світі значно зросла. За фатимідів була збудована нова столиця – аль-Кахір (нинішній Каїр). Залишив свій слід в історичній епопеї Єгипту засновник династії Айюбідів Салах-аддін, який в 1171 р. сягнув вершини влади і зумів цілком успішно протистояти хрестоносцям. Періодом найбільшого розквіту Єгипту вважаються 1250-1517 роки правління мамлюків. І хоча Османській імперії вдалося 25 серпня 1517 р. підкорити Єгипет, мамлюки довели спроможність контролювати місцеву владу. Відкриття португальцями морського шляху до Індії навколо мису Доброї Надії мало вкрай негативні економічні наслідки для Єгипту, який згодом перетворився на бідну провінцію Португалії. [5, с. 149]

Наполеон намагаючись відібрати у Англії «найціннішу перлину корони» – Індію, вирішує розпочати похід із завоювання Єгипту. Бонапарт стверджував, що «володар Єгипту повинен стати володарем Індії». Проте похід в Єгипет для Франції виявився невдалим. Араби і копти (нащадки стародавнього населення Єгипту) чинили відчайдушний опір. Французька армія знемагала від безперервних боїв, від пекучої спеки і чуми, а флот зазнав поразки від англійців у битві при Абукірі. Після чого у 1802 р. поновилася влада Османської імперії, але Каїрське повстання у травні 1805 р. проти яничар, що завершилося перемогою значно посилило позиції Єгипту на шляху до незалежності.

В період національно-визвольного руху, який відкрив його учасникам більш нові, широкі цілі й можливості, традиційні соціальні цінності і орієнтації зазнали певної трансформації. У першій половині XIX ст. Єгипет продемонстрував свої амбіційні загарбницькі наміри, що знайшли відбиток у заво-

юванні Аравії 1818-1819 рр., Судану 1821 р., окупації протягом 1831-1840 рр. Сирії та Палестини. Після побудови 17 листопада 1869 р. Суецького каналу Єгипет отримав додаткові важелі впливу в регіоні, що значно посилило його стратегічну роль у системі міжнародних відносин. У свою чергу Велика Британія намагалась утримувати Єгипет у своїй сфері впливу. Придушивши у 1882 р. націоналістичне повстання полковника Арабі-паши англійські війська окупували країну. Але до початку Першої світової війни Єгипет формально належав Османській імперії.

Британська присутність в регіоні мала наслідком зміну державних устроїв Єгипту. Спочатку 19 грудня 1914 р. під англійським протекторатом утверджується султанат, який 16 березня 1922 р. трансформується в конституційну монархію, а султан Ахмед Фуад стає королем Фуадам I. Велика Британія позбавила можливості Єгипет контролювати Суецький канал. Підписаний 26 серпня 1936 р. у Лондоні британсько-єгипетський договір розширив права Єгипту в рамках автономії. Зокрема, передбачалося перебування британських військ в Єгипті впродовж наступних 20 років із наступним їх виведенням. [5, с.150]

Суттєву загрозу під час Другої світової війни англійським інтересам в Єгипті становили спочатку Італія а потім Німеччина. Розраховуючи поширити свій вплив в близькосхідному регіоні, Італія спрямувала свої головні сили на захоплення Єгипту. Проте здійсненню цих планів завадили англійські війська, які протягом 1941-1942 рр. провівши ряд успішних операцій, витіснили німецько-італійські війська з Єгипту. Вже на заключному етапі війни в лютому 1945 р. Єгипет оголосив війну Німеччині та Японії.

У післявоєнний період потерпаючи від внутрішніх негараздів та політичної нестабільності, Єгипет намагався максимально використати своє лідерство в арабському світі і важливість свого географічного розташування. Особливо рельєфно це проявилось в роки "Холодної війни". Після приходу до влади 14 листопада 1954 р. внаслідок чергового перевороту підполковника Гамалія Абдель Насера, Єгипет як і більшість постколоніальних країн виявив зацікавленість у співпраці з СРСР та став на шлях здійснення соціалістичних експериментів. Радикально налаштований Насер прагнув націоналізувати Суецький канал, одержавити бавовняну та важку галузі промисловості і при цьому опертися на значну фінансову і військову допомогу Радянського Союзу. [10, с. 161]

В результаті тимчасового союзу з СРСР Єгипет суттєво покращив своє економічне становище. З 1956 – по 1973 роки в країну надходила величезна за обсягами фінансова, технологічна та військова допомога. Приміром, як свідчить радянська статистика будівництво лише однієї Асуанської греблі обійшлося бюджету Радянського Союзу в один мільярд доларів. У цей період єгипетська армія завдяки сучасним зразкам радянської зброї, придбаній за пільговими цінами, значно покращила свій збройний потенціал. [8, с. 330]

Утім зазнавши чималих людських та матеріальних втрат у війнах з Ізраїлем, Єгипет як найбільш впливова держава антиізраїльської коаліції, змушений був кардинально переглянути вектор внутрішньої та зовнішньої політики. Помітні зрушення відбулися після того як 28 вересня 1975 р. за загадкових обставин помер Насер і до влади прийшов поміркований Садат, який відмовився від дотримання принципів соціалізму. Згодом новий президент розірвав стосунки з СРСР, денонсувавши у 1976 р. радянсько-єгипетський договір про дружбу та співробітництво та почав орієнтуватись на США як на єдину країну, здатну реально впливати на Тель-Авів. [5, с. 150]

Під тиском украй важких обставин Єгипет був змушений стати на шлях мирного діалогу з Ізраїлем, оскільки лише примирення могло врятувати країну від занепаду. Під час "Шестиденної війни" 1967 р. Єгипет втратив Синайський півострів, який забезпечував більшу частку потреб країни в нафті. До того ж контроль Ізраїлю на Синаї позбавляв Єгипет прибутків від експлуатації Суецького каналу. В цілому ж було окуповано чверть стратегічно важливої території країни, розташованої у безпосередній близькості від найбільших міст Єгипту. Відіграючи роль лідера в арабсько-ізраїльському протистоянні, Єгипет витрачав чималі кошти на озброєння, що лягало важким тягарем на народне господарство країни. [10, с. 249]

Поставлений перед дилемою національних інтересів та єдністю арабських країн Садат обрав перше. Процес зближення позицій Єгипту та Ізраїлю був започаткований у листопаді 1977 р. демонстративною поїздкою А.Садата до окупованого ізраїльтянами Єрусалима. Більша частина арабського світу зустріла цей крок з осудом, але єгипетський президент вирішив позбавити свою країну, за висловом одного американського публіциста, «обтяжливого обов'язку вендети, який висячи гирею на нозі Єгипту не дозволяв йому увійти в коло цивілізованих держав». У вересні 1978 р. президент США Джиммі Картер організував зустріч президента Єгипту А. Садата та прем'єр-міністра Ізраїлю М.Бегіна в замській літній президентській резиденції в Кемп-Девіді. У результаті складних і тривалих переговорів сторонам конфлікту вдалося досягнути порозуміння. Підписання Кемп-Девідської

мирної угоди 26 березня 1979 р. у Вашингтоні, звісно не без допомоги США, відкривало нову сторінку в історії єгипетсько-ізраїльських відносин. Крім того угода унеможливила участь Єгипту в новій антиізраїльській коаліції та створювала непогані перспективи для співробітництва з США. [7, с. 749; 9, с. 286]

Якщо угоди 1949, 1956, 1967 рр. передбачали звичайне припинення вогню то домовленості 1979 р. не тільки шокували арабський світ а й змінили кардинально ситуацію в регіоні. Всі арабські країни, включно з Саудівською Аравією та іншими «помірковано» налаштованими до Заходу режимами, засудили Кемп-Девідську угоду. Уже 1 квітня 1979 р. на Багдадській конференції міністрів іноземних справ та міністрів економіки арабських країн прийнято рішення про розрив дипломатичних стосунків між арабськими країнами та Єгиптом і його економічний бойкот. [7, с. 749; 4, с. 412]

Ізоляція Єгипту в арабському світі суттєво позначилась на стані міжарабських відносин. Більше того вона порушила відносну політичну, економічну та моральну рівновагу у єгипетському суспільстві. Варто заострити увагу й на тому, що посилення відцентрових тенденцій у арабській субрегіональній системі посилило визрівання потенційних «центрів сили». [7, с. 340] Дані чинники сприяли дезінтеграції арабського світу та зміщенню акцентів регіонального балансу сил на користь Ізраїлю. Для підтримки Єгипту США запропонували А. Садату програми матеріальної допомоги. Низка організацій мусульманських фундаменталістів винесли смертний вирок А. Садату. У результаті замаху, здійсненого 6 жовтня 1981 р. лід час військового параду, присвяченого річниці початку «війни Рамадану», президент Єгипту був убитий.

Отже, Садат став жертвою політики зближення з Ізраїлем. Смерть Садата від рук терористів змусила нового президента Єгипту Хосні Мубарака особливо подбати про свою безпеку та запровадити в країні надзвичайний стан. [7, с. 749] Нове керівництво докладало й чимало зусиль для відродження провідної ролі Єгипту в регіоні. Цілеспрямована та гнучка політика Х. Мубарака невдовзі розірвала ланцюг ізоляції та нормалізувала відносини з арабськими країнами. Тим самим Єгипет не лише повернув лідерство в арабському світі, а й посів унікальне місце на Близькому Сході, зумовлене наявністю дипломатичних відносин з усіма учасниками близькосхідного конфлікту та традиційно міцними зв'язками з великими державами. [13, с. 342]

У певній мірі стабільні відносини Єгипту з сусідніми державами, його стратегічний союз з США та поміркована позиція в питаннях близькосхідного врегулювання свідчать здавалось про відсутність у країні суттєвих загроз її національній безпеці. Однак Єгипту в останні десятиліття не вдалось уникнути проявів ісламського фундаменталізму, поширенню якого сприяє відсутність впливової опозиції, «імперське президентство» Мубарака кілька десятиліть поспіль, бідність населення та наявність в Єгипті великої кількості релігійних закладів. [8, с. 338]

Збройне протистояння між військовими підрозділами та загонами фундаменталістів, що перестало бути неординарним явищем в повсякденному житті в Єгипті, загострює ситуацію в країні та створює напругу в єгипетському суспільстві. Ісламські екстремісти вістря своїх терористичних актів спрямовували спочатку проти поміркованих релігійних діячів і «невірних» коптів, а згодом їх кривава діяльність була направлена проти іноземних туристів, щоб підірвати одне з прибуткових джерел економіки країни. Адже туристична індустрія приносить чималі кошти, приміром лише в 2000 р. країна одержала 4,3 мільярда доларів. Найбільш небезпечним та нестабільним став верхній Єгипет, що є популярним напрямком подорожування по Нілу. Так в результаті терористичних дій фанатиків в Луксорі в 1997 р. загинуло 58 європейців. [2, с. 19]

Щоб хоч якось нейтралізувати та приборкати ісламістський рух уряд змушений був вдаватися до компромісних заходів, що поєднували заохочення і суворі покарання. В країні було прийнято кілька законів, згідно яких членів організації фундаменталістів можна затримувати на невизначений термін без вироку суду і засуджувати до виключної міри покарання. Крім того влада не чинить перешкод у проведенні ісламізації суспільного життя, проте не допускає фундаменталістів до участі в політичному житті. Попри все список потенційних загроз, їхній рівень безпеки у Єгипті постійно варіюється, а термін тривалості боротьби з ісламістами залишається поки що невизначеним.

Тривала боротьба з ісламістами сприяла зростанню ролі армії в силових структурах режиму. Відтак військові продовжують належати до національної та керівної еліти Єгипту. З 26 губернаторів провінцій країни 14 є колишніми військовими генералами, які контролюють найбільш небезпечні території країни. Разом з тим правлячу верхівку не може не турбувати зростання залежності від армії, зважаючи на її безпосередню причетність до військових переворотів та вбивства попередника Мубарака. Тому час від часу президент Мубарак вдається до суттєвих ротацій командуючого складу армії, щоб тим самим протистояти створенню таємної опозиції з боку військових. [8, с. 341]

Єгипет залишається країною з авторитарними методами управління. Монопольне право на державну владу має президент, який обирається на загальнонаціональних виборах, а подовжує термін свого перебування при владі шляхом постійних референдумів. Конституція Єгипту прийнята в жовтні 1971 р. передбачає обрання президента парламентом – Національними зборами на 6-річний термін, а згодом цьому рішення надає легітимності проведення плебісциту, результати якого підтверджують рішення парламенту.

Перебуваючи на вершині влади, президент виконує функції глави держави й верховного головнокомандуючого, контролює роботу Вищої судової ради, Вищої поліцейської ради та кабінету міністрів і може призначати і відкликати одного або більше віце-президентів на його власний розсуд. Але цим повноваження лідера держави не вичерпуються, ще він може призначати прем'єр-міністра та старших міністрів і повинен схвалити кандидатури всіх інших міністрів, послів і представників держави. Крім того президент наділений правом призначати загальні вибори, оголошувати війну, вводити надзвичайний стан і видавати декрети, що мають силу закону. Таким чином, зосередивши усю повноту влади у власних руках президент має пряме уподібнення з фараонами Древнього Єгипту. Адже жодний інший глава держави фактично не наділений такою необмеженою владою. [8, с. 338]

Тож ціннісні структури особистості й суспільства не тільки не зазнають зрушень у Єгипті, але й зміцнюються на антиліберальній та антизахідній основах. Стає цілком зрозумілим, що без перетворень політичної еліти не досягти бажаного результату, що необхідно переосмислити завдання, які ставлять нові виклики сучасності.

Порівняно з іншими арабськими сусідніми країнами Єгипет не має етнічних ускладнень, оскільки переважна більшість його 70-мільйонного населення гомогенна за своїм складом і являє собою арабів хамітського походження. В етнічній структурі такі національні меншини як нубійці та бедуїни становлять незначну частку. Панівною релігією в країні є іслам сунітського тлумачення, який сповідує 94% населення, решта християни-монофізити або копти дотримуються християнського віросповідання. [8, с. 327]

Хоча і займає країна чималу територію, що трохи перевищує 1 млн. кв. км вона зазнає відчутного тиску на землю, оскільки близько 96% площі вкривають непридатні для життя Аравійська, Лівійська та Нубійська пустелі. Отже, тільки десь 40 тис. кв.км мають сприятливі умови для проживання. Найбільше людей зосереджено в долині й особливо в дельті Нілу, де в потоці буденності протікає все життя Єгипту. Це викликає надмірну скупченість населення, яка становить 1550 чоловік на один кв.км і є однією з найвищих у світі. [12, с. 294] Між тим найбільша концентрація населення спостерігається в двох найбільших містах країни – Каїрі і в Александрії. Поки що не мають успіху заходи єгипетського уряду щодо переселення жителів з великих міст країни на нові землі, родючість яких значно підвищено завдяки іригаційним системам. Поясненням може слугувати те, що у великих містах існують кращі можливості працевлаштуватися та отримувати порівняно більшу заробітну плату. [8, с. 328]

Як і в давні часи винятково особливу роль в житті країни відіграє Ніл, який забезпечує питною водою населення і завдяки численним іригаційним спорудам підтримує життєдіяльність бавовняного та рисового сектору сільського господарства. Ця могутня ріка дає життєву силу країні і не дарма греки в давнину говорили «Єгипет є дарунком Нілу». Ніл – єдина водна артерія, що несе свої води крізь весь Єгипет, долаючи 1545-ти кілометровий шлях. [12, с. 294]

Загалом Єгипет можна віднести до групи країн, які найбільше знемагають від найгостріших глобального значення проблем сучасного людства. Даються взнаки перенаселеність, нестача питної води, стрімкий наступ пустелі, деградуєча природа. А це свідчить проте, що більшість проблем країни безпосередньо пов'язані з несприятливим зовнішнім середовищем, в якому змушений існувати єгипетський народ. Адже природне довкілля Єгипту це перш за все світ пустель та напівпустель. Єгипет практично не знає опадів, особливо це стосується півдня країни, де протягом кількох років поспіль не спостерігається дощів. [8, с. 329]

Незважаючи на розмаїття соціальних та економічних проблем, Єгипет все ж таки залишається країною з відносно розвинутим народногосподарським комплексом в регіоні, хоча його рівень розвитку трохи вищий від середньоафриканського. Сьогодні єгипетська економіка за структурою формування ВВП як це не дивно нагадує типових розвинутих країн. Адже основна частка в структурі ВВП, яка становить 64% належить сфері послуг. Вагомим джерелом валютних надходжень Єгипту є міжнародний туризм, бурхливий розвиток якого викликаний вигідним географічним розташуванням, далеким історичним минулим, що знаходить свій прояв у великій кількості неповторних архітектурних споруд. Крім того країна чималі прибутки отримує від експлуатації Суецького каналу, який після припинення конфронтації з Ізраїлем функціонує безперервно. Щороку каналом проходить близько 20

тис. суден, що приносить Єгипту за різними підрахунками від 800 млн. до одного мільярду доларів. Варто відзначити і той факт, що понад два мільйони єгиптян працюючи в країнах «аравійської шестірки», щорічно надсилають грошові перекази. [8, с. 331]

Основним сектором єгипетської економіки являється сільське господарство, де зайнято 43% працездатного населення. З огляду на складні природні умови і велику кількість населення країна не спроможна забезпечити себе сільськогосподарською продукцією і тому вимушена її імпортувати у значних обсягах.

Запроваджена Садатом політика «відкритих дверей» передбачала приватизацію державних підприємств, дистанціювання держави від втручання в економічне життя країни та залучення іноземних коштів. Як результат значна частина підприємств в Єгипті стала приватною, а державний контроль здійснюється лише над важкою індустрією та ВПК. Внаслідок позитивних змін у сфері економіки і перегляду стосунків з Ізраїлем, ВВП країни сягнув 92 млрд. дол., за цим показником Єгипет серед країн Близького Сходу поступається лише світовому лідеру експорту нафти Саудівській Аравії. Отже, на африканському континенті Єгипет належить до групи найбільш розвинутих держав, а за даними Світового банку його ВВП складає трохи більше 3 тис. дол. [8, с. 330]

Негативно позначається на економічному розвитку країни такий факт як існування малопродуктивних державних підприємств. Цікавим видається те, що перші керманічі Єгипту Насер і Садат надали можливість працевлаштуватись усім випускникам вузів. Наслідки таких дій говорять самі про себе, в Єгипет нині нараховується найменше безробітних серед осіб з вищою освітою в усьому арабському світі. Однак політика повної зайнятості має свій негативний вислід. Адже серед чотирьох мільйонів державних службовців, більшість не налаштована працювати продуктивно і не виконує поставлених завдань, проте їхня бездіяльність на залишається не поміченою і регулярно стимулюється оплатою з бюджету країни. Така ж сама картина спостерігається з кількома тисячами державних підприємств, які не були приватизовані з огляду на їхню відсталу в матеріально-технічному відношенні базу. Закриття ж малоефективних підприємств цілком ймовірно може викликати широкомасштабні заворушення в країні, де кінець 80-х років був позначений розгулом голодних бунтів і поширенням ідей ісламського фундаменталізму. [8, с. 331]

Для Єгипту характерна велика зубожілість населення та бідність. За неофіційними підрахунками 16% населення постійно перебуває без роботи. Слабкість єгипетської економіки, високий рівень безробіття та корупція довели велику кількість молоді Єгипту до жалюгідного існування та відчаю. Половина єгиптян народилася в період, коли Мубарак був президентом. Згідно з доповіддю Програми розвитку ООН, близько половини молодих єгиптян (від 15 до 30 років) мріють емігрувати до Європи, Північної Америки або Австралії. Більше того щотижневі звіти свідчать про загибель багатьох потенційних незаконних єгипетських іммігрантів у бурхливих водах Середземного моря. Так не бажаючи жити при нинішньому режимі чимало єгиптян вимушені ризикувати власним життям у пошуках кращої долі в інших країнах. [1, с. 14]

Подолання бідності і зменшення напруги у суспільстві цілком можливе скажімо, при умові широкомасштабного освоєння земель із застосуванням затратних іригаційних проектів та розвитку регіональної інтеграції. Проте існують певні труднощі на шляху до регіональної інтеграції, адже Єгипет – регіональний лідер Близького Сходу, впливу якого побоюються його сусіди. Крім того відносини між керівниками арабських країн завжди позначені духом суперництва та підозрливості, політичну верхівку сусідніх країн хвилює те, що економічно більш потужний Єгипет буде панувати на їхніх ринках. Між тим варто ще пам'ятати проте, що зовнішньоторгівельна діяльність Єгипту в основному орієнтується на США та Європу, а на країни близькосхідного регіону сьогодні припадає лише 5%. [8, с. 341]

Між тим Єгипет є досить поміркована та послідовна держава, в стабільному розвитку якої дуже зацікавлені багаті нафтовидобувні держави Перської затоки. Вони готові вкладати кошти в дорогі іригаційні програми, сприяючи тим самим економічному розвитку Єгипту та сподіваючись на зміцнення політичних зв'язків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Низка вагомих факторів, як належність Єгипту до багатьох субрегіонів, його контроль над важливими торговельними шляхами, першість в арабському світі за чисельністю населення, відсутність серйозних внутрішніх етнічних та релігійних протиріч, вражаюча культурна спадщина, чималі здобутки в галузі освіти створюють Єгипту всі передумови для лідерства в арабському світі. Ймовірно країна фараонів і надалі буде залишатися головним гравцем у регіоні, але його становище захисника прав арабів, на яке претендував Єгипет у відносинах з США, знаходиться під знаком питання, і відповідно здатність ефективно впливати на політику регіональних держав буде обмеженою. Водночас Єгипет не уникнув загрозливих внутрішніх проблем, які

поступово ведуть до послаблення країни і роблять її залежною від зовнішньої допомоги, що дозволяє сумніватись у можливому лідерстві нащадків фараонів в регіоні.

Для Єгипту постає чи не головною проблемою складність виробити норми державного й суспільно-політичного життя, забарвлені власною цивілізаційною специфікою і водночас такі, що вписуються в сучасну систему міжнародних економічних координат.

Подолання економічної відсталості а відтак і масового зубожіння населення країни, що живлять фундаменталістські настрої та породжують дестабілізацію в суспільстві, залишаються чи не найважливішим завданням правлячого режиму. Проте хоч і Єгипет не являється економічним гігантом і потерпає від проблем внутрішнього характеру він і надалі буде прагнути відігравати роль лідера Близького Сходу, завдяки таким чинникам як географічне розташування, демографічний потенціал, стратегічний союз з США та чимала допомога з країн Аравії та США.

Загалом можна стверджувати, що незважаючи на багатогранні проблеми, які негативно впливають на розвиток країни, офіційний Каїр при умові подолання у своїй політиці деструктивності та ірраціоналізму, спроможний досягнути позитиву як на внутрішній так і на зовнішній авансцені суспільно-політичного життя.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова А. Много ли египтян в Египте / А. Абрамова // Азия и Африка сегодня. – 2002. – №5. – С. 12-16.
2. Баглиев М. Египет. Уроки борьбы с экстремистским исламом / М. Баглиев // Азия и Африка сегодня. – 2002. – №12. – С. 17-21.
3. Видясов М., Умеров Ш. Египет в последней трети XX века. Опыт либерализации экономики и политической системы / М. Видясов, Ш. Умеров. – М., 2002. – 389 с.
4. Гали Бутрос Бутрос. Путь Египта в Иерусалим. Рассказ дипломата о борьбе за мир на ближнем Востоке / Гали Бутрос Бутрос. – М., 1999. – 478 с.
5. Дахно І. І. Країни світу : енциклопедичний довідник / І. І. Дахно, С. М. Тимофійєв. – К. : МАПА, 2005. – 608 с.
6. Дослідження світової політики : [зб. наук. праць / наук. ред. Камінський Є. Є. та ін.] – К. : ІСЕМВ НАНУ, 2004. – Вип. 28. – 228 с. – (Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України).
7. Дюррозель Ж-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / Жан-Батіст Дюррозель ; пер. з фран. Є. Марічев, Л. Погорелова, В. Чайковський. – К. : Основи, 1995. – 903 с.
8. Ігнат'єв П. М. Країнознавство. Країни Азії [навч. посіб. для студ. спец. міжн. відн.] / Павло Миколайович Ігнат'єв. – Чернівці : Книги-XXI, 2004. – 384 с.
9. Князев А. Египет после Насера. (1970-1981) / А. Князев. – М., 1986. – 357 с.
10. Мартиненко А. К Міжнародні відносини 1945-1975 років : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / А. К. Мартиненко, Б. А. Мартиненко. – К. : Ліра-К, 2007. – 366 с.
11. Політична географія і геополітика : [навч. посіб. для студ. геогр. спец. вищ. навч. закл.] / Б. П. Яценко, В. І. Стафійчук, Ю. С. Брайчевський та ін. ; за ред. Б. П. Яценка. – К. : Либідь, 2007. – 255 с.
12. Юрківський В. М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни: [підруч. для студ. геогр. спец. вищ. закл. осв.] / Віктор Минович Юрківський. – К.: Либідь, 2000. – 416 с.
13. Міжнародні відносини та зовнішня політика : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Л. Ф. Гайдучков, В. Г. Кремень, Л. В. Губерський та ін. – К. : Либідь, 2001. – 621с.

Деревянко І. П. Своеобразие эволюционных процессов Египта: политико-экономические аспекты / Институт международных отношений Национального авиационного университета.

В статье рассматриваются особенности исторического развития Египта, эволюция внутренней и внешней политики, специфика национальной экономики и проблемные вопросы современности, которые ставят под сомнение лидерство страны в арабском мире.

Ключевые слова: Египет, коалиция, конфронтация, Суэцкий канал, арабский мир, политика, экономика исламский фундаментализм вооружение, национальные интересы, США, Израиль, Ближний Восток, война, регион.

Derevianko I. P. The peculiarity of the evolutionary processes in Egypt: political and economic aspects / Institute of International Relations National Aviation University.

In this article there are regarded peculiarities of historical development of Egypt, the evolution of internal and external policy, the specificity of national economy and some modern problems, which take under the question the leading position of the country in the Arabian world.

Key words: Egypt, the coalition, confrontation, Suez Canal, the Arabian world, policy, economy, Islamian fundamentalism, the arms, national interests, USA, Israel, Near East, war, region.